

RIXE'AAL B'ANALIIL

POPIIL RE LI TINIMETALIIL PAXIIL Q'ATB'AL AJLAB'AL 22-2020

LI POPIIL RE LI TINIMETALIIL PAXIIL

Q'ATAMB'A' WA':

Che taqam chirij li Tinimetaal k'i rik'amal taq b'eey, re kikyá' jun otziil chikyan kinejeel wunaqiil re Tinimetaal rimal ela' kiya'tajeem kajpa' kirb'aj li Nemaal Wujil Tinimetaal re Paxiil kiya', pi k'axk'aliil tinimet laaq' kiwab'ix raksisik jujon taq ya'tajeem, ek'an rajawxiik kiya' rib'ixiik li K'amal B'eey Tinimetaal chikixa'l li Ajwab' Q'ab'iliil, kibil rij li k'ax kitijnek, kajpa' kirb'aj li Q'atb'al ajlab'al 7 re li Nemaal Raq'b'al, Q'atb'al re Suk'b'ineem Tinimet.

Q'ATAMB'A' WA':

Che li waqiil che taqam chirij li nemaal Kununeem re Paxiil riy'am richaljiil cheren rajawxiik kiya' poon riwe' li K'axk'aliil Tinimet, rimal laa' rajawxiik kib'an nan li ya' rib'ixiik, che rinejeel Tinimetaal laaq' kiya'lax ya'b'aal re kiil rij li otziil re kinejeel wunaqiil.

Q'ATAMB'A' WA':

Che pi juk'aal kijab' q'iij re li roo' iik' re jun junab' rii', li K'amal B'eey re Tinimetaal chikixa'al Ajwab' Q'ab'iliil, Tinimetal che ya' riq'atiik li Q'atneem ajlab'al. 9-2020, che kirnemersaj cha poon jun iik' li k'axk'aliil Tinimet che kiraqtaj chipam li Q'atneem ajlab'al 5-2020 re li jo'oob' q'iij re li roox iik' re li jo'q'o' juk'aal junab', che chipam ya' riq'atiik li K'axk'aliil Tinimet re jun iik' pi rinejeel Tinimetaal

Q'ATAMB'A' WA':

Che li Popiil re li Tinimetalil Paxiil, pi kiq'ab' k'owii' riq'atiil li Q'atneem ajlab'al 9-2020, che ya' riq'atiik rimal K'amal B'eey re Tinimetaal chikixa'al Ajwab' Q'ab'iliil, ya' riq'atiik jun wujil q'atb'al rimal jun ya'tajeem ya'maj.

KEB'AWA':

Pi reqla'n che kajpa' kirb'aj li wiqtiil 138, 139 y 171 k'utb'al a) re li Nemaal Wujil Tinimetaal re Paxiil,

KIRQ'AT:

Wiqtiil jun. Riq'atiik li Q'atneem ajlab'al 9-2020, che kirmenersaj riwach pi jun iik' chek riq'ijal li K'axk'aliiil Tinimet che kiraqtaj chipam li Q'atneem ajlab'al 5-2020, re li jo'oob' q'ij re roox iik' re jo'q'o' juk'aal junab', che ya' riq'atiik k'i risuk'b'isiik rimal li Q'atneem 8-2020 re li Popiil Tinimetaliiil, ee li Q'atneem ajlab'al 5-2020 che b'an risuk'b'isiik rimal li Q'atneem ajlab'al 6-2020 re li juk'aal jun q'ij re roox iik' re li jo'q'o' juk'aal junab' che b'an rinemersisik rimal li Q'atneem ajlab'al 7-2020, re juk'aal kijab' q'ij re li roox iik' re jo'q'o' juk'aal junab', ki'ab' che xenemersisek k'i xesuk'b'isek rimal li Q'atneem ajlab'al 6-2020 rimal li Q'atneem ajlab'al 9-2020 re li Popiil Tinimetaliiil, re juk'aal kijab' re roox iik' re li jo'q'o' juk'aal junab' k'i nemersineem juyak chek li Q'atneem ajlab'al 5-2020 rimal li Q'atneem 8-2020 re juk'aal q'ij re rikyaj iik' re jo'q'o' juk'aal junab', q'at riij rimal li Q'atneem ajlab'al 21-2020 re li Popiil Tinimetaliiil, re juk'aal lujuuq q'ij re rikyaj iik' re li jo'q'o' juk'aal junab'.

Wiqtiil ki'ab'. Richaljiil chikyan ajchakiib' re kununeem. Li Q'ab'iil re Kununeem k'i Nimineem Wunaqiil k'ib'an risuk'b'isik li puwaqiil che kichakan che ajchakiib' che emakb'imaj re jarpla' iik', kiya' chikyan jun riwe' tajneem chikyan, re ta'neem rimal k'ax re COVID-19, che ya' riq'atiik rimal li wiqtiil ki'ab' re li Q'atneem ajlab'al 20-2020 re li Popiil Tinimetaliiil. K'ot jun ajchaak laaq' kiya' chapoon riwe' kijaal kajpa' q'at kan riij.

Kiya' akeem che li Q'ab'iil re Kununeem k'i Nimineem Wunaqiil, li makb'eem che tujxeel re kununeem che k'o chek rixe'al kiwujiiil re k'isneem tujneem che maja' kijachek k'i kajpa' li kununeel re jun chek tinimetaal che ketijiin che riliik kitujneem pi taq jaay kununeem Tinimetaal, re keta'n che nimineem re li nermal ya'b'iil COVID-19.

Li Q'ab'iil re Kununeem k'i Nimineem Wunaqiil rajawxiik kikno'jiij chukb'al re alnaq ke makb'iix k'i tajneem che ajchaak.

Wiqtiil ixeb'. Riya'iik rib'ixiik li tzatzneem puwaqiil che li Popiil re li Tinimetaliiil. Ee kimajtaj raksisik li Q'atneem, k'i kik'iswii' li k'axk'aliiil tinimet rimal li nermal yab'iil li coronavirus SARS-CoV-2 k'i li yab'iil COVID-19 –COPRECOVID-, che li llineel Tinimetaal re Alnaqiil Nimineem re COVID-19, rajawxiik nejeel martes re wuquub' q'ij, kikyaa' rib'ixiik chipam wujiiil chikyan li llineel re li Popiil re li Tinimetaliiil, che lera' alnaq riij kikjach chikyan li ajpopiil re li Popiil re li Tinimetaliiil, pirwe' nik'yaj riij, che etaq wa' kirwab'ataj:

1. Rinejeel kiya' rib'ixiik, re nejeel q'ij k'i nejeel wuquub' q'ij, pirwe' li nemaal yab'iil COVID-19 pi rinemaal Paxiil, kajpa', li yaab' che eq'alajnaq chek, li eq'alajnaq chek che jun yab'iil xu' chan kast nima't, che q'alajnaq taj, che kikchijla' kiib', che ee otz chek, wujiiil re muqneem, ee yaab', ixaqiib'/achijab', rajlal kijunab' k'i riwach wunaq, li jalal junab' k'i richaljiil li yaab' che keraqtaj chipam li jaay kununeem/ch'iich' b'ilb'al, li k'ey riwach yab'iil che k'o chikyan yaab'. Xaqara' li ya'b'al rib'ixiik re riq'ab' tinimetaal, tinimet k'i re juyb'al. Xaqara' re k'olb'al nimineem: k'olb'al, re tinimet wuxu' ret tinimet, re chijneem ke nemaq wunaq; k'i waqiil re tinimet.
2. K'oleem re kikojek, li ch'aat pi li ixeb' aq'anb'al re nimineem re k'olb'al nimineem, xaqara' li b'ilb'al yaab' k'i xu' re jarpla' q'ij. K'oleem re kikojek, re li k'olb'al re chijneem chikyan yaab' che enima't.
3. Rikojiik rinejeel chetaqiil puwaqiil re ya'm kan k'i riwe' che q'at riij rimal li Rixe'al Q'ataliil re kiil riij li rajawxiik saqb'isineem che ripetsim li COVID-19 li Q'ab'neel re Kununeem Tinimet

k'i Nimineem Wunaqiil –MSPAS-, li Q'ab'iil re Chaak k'i Ta'neem Wunaqiil –MINTRAB-, li Q'ab'iil re Tikaneem, Awjiil k'i Tib'iliil –MAGA-, Q'ab'iil re K'iyirsineem Wunaqiil –MIDES- k'i Q'ab'iil re Puwaqiil –MINECO-. Jun ya'b'aal rib'ixiik rii' kiya' richaljiil rinemal Chukb'al, rinemal rijal, li kib'anaw ren k'i li k'utb'al re tajneem.

4. Wujiiil re makb'ineem re nimineem li rajawxiik che ripetsim li nemal yab'iil COVID-19 rimal li MSPAS rik'in li wunaq nem keqla'n, kajpa' tajb'al ken re li nimineem. Rajawxiik li chalab'al re li MSPAS re kinejeel jupuuq 0.
5. Ritz'ib'sik rinejeel ta'neem che recht tinimet, tinimetaal k'i re nik'yaj chek tinimetaal, che ek'ulum poon, ri kojiik k'i raksisik chipam tz'ib'neem re li MSPAS, MIDES, MAGA k'i MINTRAB.
6. Laq'ow re nejeel q'iij, re wuquub' q'iij k'i nik'yaj chek che malmaj re kuchab'al re xu' juyak kikojek; wa'a' che k'ot riq'ab', kuchb' jalomaj che xu' juyak kikojek; ch'ite'n taq kuchb'al q'ab' k'i nemaq, kuchb'al chii' che xa' juyak kikojek, kuchb'al chii' N95 jun petsib'al kiq'iq', kuchb'al KN95, kuchb'al b'aq'wach, kuchb'al wach, kuchb'al atz'yaqb'al, xajab' re kununeem.
7. Laq'ow re nejeel q'iij, re wuquub' q'iij k'i nik'yaj chek che malmaj re petsib'al kiq'iq', ch'iich' petsib'al jo'qneem, saqbisib'al ya'l atza'm, ch'iich' ilb'al k'aslemaal, ch'aat re yaab' che enima't.
8. Tz'ib'neem k'i jachneem re nejeel q'iij, re wuquub' q'iij k'i malmaj re kunub'al, chukb'al, chakansa'n re kununeel-kununeem k'i chakansa'n re chijneem re chikijunanal re jaljaq taq jaay nimineem kununeem pi li ixeb' aq'anb'al re nimineem.
9. Tz'ib'neem re laq'ow che b'anamaj k'i ta'neem k'ulum poon re chakansa'n re kiil rijij li yab'iil COVID-19.
10. Ya'b'al rib'ixiik re li ilb'al q'alajsib'al k'i q'alajsib'al che kib'an nejeel q'iij che wunaq k'i ri q'alajsib'al wa eyaab' wuxu' eyaab' taj.

Nejeel kiya' rib'ixiik, richaljiil kununeem k'i saqb'isineem xaqara' rajawxiik kijach rimal li llineem Tinimetaal re Chijneem Wunaqiil.

Ee kik'is jun iik' re li k'axk'aliil tinimet che nemersis poon riwach rimal jun Q'atneem rii', li llineel Tinimetaal re Alnaqiil Nimineem re COVID-19 –COPRECOVID- kirk'ut riib' chikiwach li Ajwab' re li Popiil re Tinimetaal re kirya' richaljiil rinejeel xaqara' kikyaa' ritzujsik rinejeel saqt chikiwach li Ajpopiil.

Wiqtiil kijab'. Alnaqiil makb'ineem k'i tajneem. Pi reqla'n li Q'ab'iil re Kununeem Tinimet k'i Nimineem Wunaqiil -MSPAS- re kib'an li makb'ineem re nimineem che nem qeqla'n, che rajawxiik re kimajtaj rikojiik li Chukb'al re Riq'atxiik, wab'xiik k'i ta'neem re li k'ax re Coronavirus COVID-19, xapa chech k'olb'al kununeem, kik'is pi li juk'aal julujuuj q'iij re li rikab'lujuj iik' re li jo'q'o' juk'aal junab', ek'an etaq wa' rajawxiik kijachek.

- a) Wujiiil k'aslemaal
- b) Richb'al wujiiil che kirb'aj wii' li nimineem che kiya'ek.
- c) Richb'al wujiiil wunaqiil.
- d) Wujiiil re tz'ib'neem pi li Tz'ib'neem Tajneem .
- e) Wujiiil re tz'ib'neem re nem eqla'n che tajmaj, wa kiya' nimineem.

Keta' li Q'ab'iil re Puwaqiil re kirb'an risuk'b'isik li puwaqiil re b'aneem re laaq' kiil rijij chijunanal li makb'ineem kajpa' kirb'aj jun wiqtiil rii', k'i che laaq' kib'an tzatzneem, che laaq' kib'an rik'utiik chipam li tz'ib'neem (CUR) re chikijunanal lajchakiib' che emakb'amaj, rimal b'ala' qas rajawxiik etz'b'til chipam li Nemal Tz'ib'neem re Ya'eem re li Tinimetaal wuxu' pi li tz'bneem re li nemal laq'wem re Paxiil.

Wa k'o jun ajchaak che kiya'la' chek nimineem xu' chan maja' kirtz'aqatsaj jujon tan rajawxiik, kiya' nik'yaj q'iij chikyan re kiksuk'b'a' kiwujiiil kimajtajek pi nab'eeey q'iij re li nab'eeey q'iij re jun chek junab'; ek'an nik'yaj rajawxiik rii' kirlatz'ijt riwach li makb'ineem, li yab'al wujiiil tajb'al xaqara' nejeel rajawxiik re tajneem. Li nemal lIneel Tajneem kirjach nik'yaj taq ya'b'al che qas rajawxiik re kib'an rinejeel kirb'aj jun paraj tziiij rii', chipam jo'oob' q'iij che emakb'imaj ee ko'k rikojiik jun Q'atneem rii'.

Kiya' che li Q'ab'iil Puwaqiil Tinimet li k'axiik rikojiik li puwaqiil che ya'm kan che li Q'ab'iil re Kununeem Tinimet k'i Nimineem Wunaqiil kajpa' irb'aj li wiqtiil 14 k'i 15 re Q'atneem ajlab'al 12-2020 re li Popiil re li Tinimetaliiil, li Q'atb'al re Alnaqiil re kechijiix kinejeel wunaqiil re Paxiil re li ripetsim li nemal yab'iil COVID-19 re kijal li kemakb'ix re nimineem re ajchakiib' che qas rajawxiik re kikiil rij chipam jun k'ax rii'.

Ee che rinejeel rijawxiik re tajneem chikyan che xemajtaj che chaak pi nab'eeey q'iij re roox iik' re jun junab' rii', li Q'ab'iil re Puwaqiil Tinimet k'i li Q'ab'iil re Kununeem Tinimet k'i Nimineem Wunaqiil, nejeel iik', junam xaqara' alnaq rij, kikiil rij pi li ajlib'aneem che qas rajawxiik re tajb'al keen lajchakiib' che kikyaa' nimineem pi jun k'ax rii' kitijnek, rimal li COVID-19, pi jaljaq taq k'olb'al nimineem.

Chipam li riwaq iik' k'i rikab'luj iik' re li jo'q'o' juk'aal junab', chipam li raqb'al re nik'yaj iik' rii', li ilineem rib'aniik wuxu' li Q'ab'iil re Kununeem Tinimet k'i Nimineem Wunaqiil rajawxiik chikyan kib'an risuk'b'isik li puwaqiil che xiktz'onoj re tajb'al ren li nimineem che ya' rib'ixiik chipam jun wiqtiil rii', rajawxiik alnaq kiil rij, re kiq'at rij renejeel taqam chirij pirwe' li makb'ineem. Xu' laaq' ki'ab' suk'b'ineem re tajb'al chipam jun iik'.

Wiqtiil jo'oob'. Li Rixe'al B'analiiil kirb'an, chipam li nemersineem re li kaxk'aliil tinimet che b'an risuk'b'isik rimal li Q'atneem, kib'an nan rinejeel rajawxiik re riwab'xiik li tzijneem re li yab'iil COVID-19; kajpa' rib'anik q'alajsineem, chijneem k'i tinimeem che qas rajawxiik.

Xaqara', rik'iyirsisik k'i rib'aniik nejeel chukb'al k'i richaljiil che kimajtaj rikojiik jujon taq k'ob'neem re tujneem, k'iyneem, k'iyirsineem, chaak k'i nik'yaj chek che xa' rimal li chijneem xe wab'ix saqa'n.

Wiqtiil wajqiib'. Saqta'nal jaqneem. Li chalb'al re chijneem re li otziil re saqta'nal kijaq jujon tan b'anow, b'an richukxiik re jaljaq taq waqiil re wunaqiil, rajawxiik kikoq li chalb'al kajpa' k'olek re saqta'nal kikjaq li k'ob'neem pi taq tyox re xapa' chech kojb'al; re xa' junam kimajtaj rijaqik kajpa' li k'iyneem xaqara' li puwaqiil.

Wiqtiil wuquub'. Rijaqiik b'ineem. Rimal che qas rajawxiik li kojneem chikyan wunaqiil re rinejeel Tinimetaal Paxiil k'i re jun otziil che kikojb'al re kinejeel wunaq, kiq'at rij li jaqtajeem b'ineem chikyan ajk'amal b'eeey re kojb'al re xapa' chech kojb'al re laaq' chek k'ob'neem pi taq tyox, xu' chan rajawxiik jun kiwuuj k'utb'al.

Wiqtiil wajaqiib'. Rijaqiik b'ineem. Rimal che xejaqtaj li k'ob'neem re alnaqiil, kiya' akeem che li b'ineem chikyan kununeel re awaj che rajawxiik jun kiwuuj k'utb'al, re kakita' li rajawxiik chipam li kalaw iib'.

Wiqtiil b'elejeeb'. Kib'an risuk'b'isiik li roo' paraj tziiij re li wiqtiil 2 re li Q'atneem ajlab'al 13-2020 re li Popiil re li Tinimetaliiil, Q'atb'al re ta'neem Puwaqiil chikyan wunaq jaay rimal k'ax ripetsaj li COVID-19, che kewa' kitz'ib'is kan:

Ke'esik li wunaq re jun jaay che li q'a' kik kojon che aq'anaq pirwe' li 200 KWh kiil riij chipam li wuuj k'isb'al wuuj tajb'al re li rikab' iik' re jun junab' rii', kajpa' ajchakiib' re tinimet, che k'o kiwujiil chaak re nimineem rik'in riq'ab' tinimet. Wunaq che laaq' kiya' chikyan jun ta'neem rii' ee li kikk'ulaaj pooj jun ta'neem che qajnaq che ki'ab' miil (Q.2,000.00) nejeel iik', re xapa' chech tajb'al. Xaqara' ke'ek chipam li ketaj rimal li Ilneem Tinimetaal re Chijneem Wunaqiil. Ek'an kikiil riij rinejeel rajawxiik pi li k'antiil.

Wiqtiil lujuuj. Kiya' poon riwe' che jun paraj tziiij che li wiqtiil ki'ab' re li Q'atneem ajlab'al 13-2020 re li Popiil re li Tinimetaliiil, Q'atb'al re ta'neem Puwaqiil chikyan wunaq jaay rimal k'ax ripetsaj li COVID-19, che kewa' kitz'ib'is kan:

“kiil kiiij re li qas rajawxiik chikyan kajpa' k'ot kipuwaq, ixaqiib' che k'ot kichijiil wuxu' ek'ey keraqtaj pi jun jaay, nemaq wunaq, wunaq che e yaab' pi kalixb'aal, wunaq che k'o jun k'axalaj yab'iil chikyan k'i achlaal che k'o kalk'aal che qajnaq kalwaal, rajawxiik kiil kiiij pi taq ta'neel, re laaq' keta'ek rimal jun chukb'al. Kiya' rakiik chipam li nemal k'ak' etamb'al re kiil riij rinejeel re laaq' keta' wunaq che rajawxiik chikyan, kiq'at riij wa k'o k'ax kiraqtajek. Jujon wunaq jab'ek, che k'ot kiq'a' pi kichan che kirya' rib'ixiik jun wiqtiil rii', laaq' alnaq keta' che puwaq re jun chukb'al rii'.”

Wiqtiil julujuuj. Kib'an risuk'b'isiik li wiqtiil julujuuj re li Q'atneem ajlab'al 13-2020 re li Popiil re li Tinimetaliiil Q'atb'al re ta'neem Puwaqiil chikyan wunaq jaay rimal k'ax ripetsaj li COVID-19, che kewa' kitz'ib'is kan:

“**Wiqtiil julujuuj. Yatajeem re q'alajsib'al wunaq.** Re rajawxiik kib'aneek li kirb'aj jun Q'atb'al rii', nejeel wujiil wunaqiil –DPI- wa kik'is ri q'ijaal che nik'yaj iik' rii' rimal ela' q'atam chiriiij, laaq' kikoij nan chipam jun junab' rii', pina' apanaq chek riq'iij che laaq't chek kikojek li wujiil wunaqiil.”

Wiqtiil kab'lujuuj. Jun Q'atneem rii' alnaq Tinimetaal ya' riq'ijaal, kimal li Ajpopiil che xechomiin chiriiij che keraqtaj chipam li li Popiil re li Tinimetaliiil, che ya' rakeem xu' chipam jun ya'b'al rib'ixiik k'i kirmaj rikojiik pi q'iiij che alnaq kiya' rib'ixiik chipam li wuuj Q'atal tziiij re riq'ab' Nemaal Tinimetaal

TITAQA' BIIK CHE LI RIXE'AL Q'ATALTZIIJ RE KIRYA' RIB'E' CHI RECH RE KIRYA' RIB'IXIIK.

RIJACH PI LI B'AMB'AL RE RIXE'AL Q'ATB'AL, PI PAXIL, PI LI WUQUUB' Q'IIJ RE LI ROO' IIK', RE LI LUJQ'O' IXEB' JUNAB'.

EMITIDO EN EL PALACIO DEL ORGANISMO LEGISLATIVO, EN LA CIUDAD DE GUATEMALA, EL DOS DE JUNIO DE DOS MIL VEINTE.

ALLAN ESTUARDO RODRIGUEZ REYES
PRESIDENTE

DOUGLAS RIVERO MERIDA
SECRETARIO

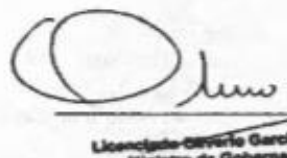
CARLOS SANTIAGO NAJERA SAGASTUME
SECRETARIO

PALACIO NACIONAL: Guatemala, ocho de junio del año dos mil veinte.

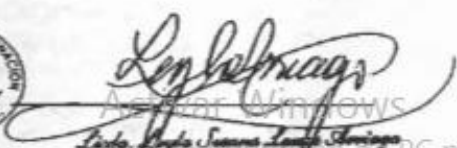
PUBLÍQUESE Y CÚMPLASE

GIAMMATTEI FALLA

Licenciate Gerardo García Rojas
Ministro de Gobernación

Licda. Angélica Sosa López
SECRETARÍA GENERAL
DE LA PRESIDENCIA DE LA REPÚBLICA